

TELEVİZYON PROGRAMI İÇERİĞİ DERECELEME SEMBOLLERİNİN KULLANIMI VE EBEVEYN YÖNLENDİRMESİ

N. Bilge İspir* - Burçin İspir**

ÖZET

Ebeveynler çocuklarını televizyon programlarının zararlı olabilecek içeriğinden koruma çabası içerisindeyler. Bu çabaya yardımcı olması için Ekim 2006 tarihinde Türkiye’de akıllı işaretler olarak adlandırılan yaş ve içerik temelli program dereceleme sembol sistemi geliştirilmiştir. Bu çalışmada, Türkiye’de yeni uygulanmaya başlayan içerik ve yaş temelli program dereceleme sembollerinin ebeveynler tarafından kullanımının ortaya konulması amaçlanmıştır. Verilerin toplaması için, Eskişehir ilinde 4-13 yaş arasında çocuğu olan 445 ebeveyne anket uygulanmıştır. Program dereceleme sembollerinin kullanımını ölçmek için Abelman’ın (2001) geliştirdiği ebeveyn yönlendirmesi ve sembol kullanım ölçeği Türk sembol sistemine uyarlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ebeveynler, uygulamada olan sembol sistemindeki işaretleri tanımaktadırlar ve ebeveyn yönlendirmesi için sembol sistemini çoğunlukla kullanılmaktadırlar. Ayrıca, üst gelir grubunda yer alan ebeveynler, alt ve orta gelir grubunda yer alanlardan daha fazla yönlendirme davranışı göstermektedirler.

Anahtar sözcükler: Çocuk, medya kullanımı, program dereceleme sembolleri, ebeveyn yönlendirmesi

THE USE OF TELEVISION PROGRAM RATING SYMBOLS AND PARENTAL MEDIATION

ABSTRACT

Parents try to protect their children from inappropriate content of television programs. In order to help this effort, age-content based program rating symbols system was developed which is named advised marker at September 2006 in Turkey. In this study, it was aimed to find out parents usage of age-content based program rating symbols systems. In order to data collection, 445 parents with children aged 4-13 was surveyed in Eskişehir. Parental mediation and symbol usage scale which developed by Abelman (2001) was modified for measuring of the usage of program rating symbols. According to the results of study, parents know the meaning of labels in the current symbol systems and they are using symbols mostly for parental mediation. In addition, parents which has high income, show more mediation behavior than the parents which has low and moderate income.

Keywords: Child, media use, program rating symbols, parental mediation.

GİRİŞ

Televizyon yayıncılığındaki son gelişmeler Türkiye’de televizyon kanallarının sayısında artış ile sonuçlanmıştır. 1990 yılında ilk özel televizyon kanalının kurulması ile birlikte Türkiye’de bugün Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) kanalları haricinde yayın yapan 24 ulusal kanal, 16 bölgesel kanal 224 yerel kanal RTÜK’e (Radyo Televizyon Üst Kurulu) yayın lisans başvurusu yapmış durumdadır (www.rtuk.org.tr/firmalar/default.aspx). Bunun

yanı sıra iletişim hizmetlerinin sayısallaşması ve uydu teknolojilerindeki gelişimin bir sonucu olarak uluslar arası boyutta pek çok televizyon kanalı izlenebilmektedir Televizyon kanallarının sayısındaki bu gelişme beraberinde yayınlanan programların sayısında da bir artış getirmiştir.

Yayınlanan programların çokluğu ve çeşitliliği, VCR, DVD gibi cihazların kullanımındaki artış, eğlence endüstrisinin artan bir şekilde çocukları hedef kitle olarak kabul etmeleri

* Öğr. Gör., Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi

** Öğr. Gör., Anadolu Üniversitesi Porsuk Meslek Yüksekokulu

karşısında aileler, çocuklarını televizyonun olumsuz etkilerinden koruma çabası içerisine girmektedirler (Abelman 2001). Bu nedenle ABD, Kanada, Hollanda, Danimarka, Fransa gibi ülkelerde televizyon kanalları ya da yayıncılık düzenleme kurulları, yayımlanan programların içerikleri hakkında ailelere bir kılavuz sunmaktadırlar. Bu kılavuzda yer alan işaretler ya da içeriğe ilişkin etiketler, ailelere çocuklarını istenmeyen program içeriklerinden korumada yardımcı olmakta ve ebeveyn yönlendirmesini kolaylaştırmaktadır.

İçerik temelli sembol sistemi ABD ve Avrupa'da 1990'ların başında gündeme gelmiştir. Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya bu sistemi hali hazırda kullanmaktadır. Hollanda işaret sistemini kullanmaya 2002 yılında başlamıştır. Danimarka, Slovenya, Fransa ve Polonya ise 2005 yılında benzer bir sistem kullanmaya başlamışlardır. Türkiye televizyon programlarının içeriğine yönelik uyarı niteliğindeki işaret sistemini Ekim 2006 yılından beri kullanmaktadır. Radyo Televizyon Üst Kurulu, Türkiye için Hollanda'nın kullandığı işaret sistemini seçmiştir. Türkiye'de kullanılan işaret sistemi iki ana kategoriden oluşmaktadır. Birinci kategori yaş temelli işaretlerden ve ikinci kategori ise içerik temelli işaretlerden oluşmaktadır. (<http://www.bianet.org/2006/06/28/81351.htm>) Program içeriklerine yönelik olarak hazırlanan ve *akıllı işaretler* olarak adlandırılan sistemde yedi sembol bulunmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Yaş ve İçerik Temelli Program Dereceleme Sembolleri.

ÇOCUKLARIN TELEVİZYON İZLEMESİNDE EBEVEYN YÖNLENDİRMESİ

Televizyonun çocukların sosyal normlarının, tutumlarının ve davranışlarının oluşumunda

önemli bir rolü olduğu genel kabul gören bir gerçektir (Atkin, ve ark. 1989). Televizyon kanallarının sayısındaki ve buna paralel olarak program sayısındaki artış çocukların televizyondan etkilenebilirliğini arttırmaktadır. Aileler çocuklarının medya kullanımını düzenleyebilme yetkisine sahip olsalar da, bilgi ve eğlence teknolojisi olarak televizyon aileler tarafından çok az kontrol edilebilmektedir (Abelman 2001: 237).

Televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri olumlu ve olumsuz etkiler olmak üzere iki başlıkta ele alınmaktadır. Ders çalışmaya karşı isteksizlik, okuma alışkanlığı edinememe, şiddet ve saldırganlığın artması, kendini doğru ifade edememe, kendini izlediği kahramanlar ile özdeşleştirme, gerçeklikten uzaklaşma, toplumsal olarak ilişkilerde zayıflama gibi konular televizyonun olumsuz etkileri arasında yer almaktadır (Büyükbaykal 2007: 35). Çocuklar için boş vakitlerde alternatif etkinlikler bulunamadığında televizyon, ebeveynler tarafından bir bebek bakıcısı gibi kullanılmaktadır. Bu durum televizyonun çocuklar üzerindeki zararlı etkilerini arttırmaktadır (Austin ve ark. 1997: 421). Diğer yandan doğru yapılandırılmış televizyon programlarının çocukta istenen davranışı geliştirme, paylaşma duygusu aşılama, zihinsel gelişimi hızlandırma, öğrenmeyi geliştirme, dil gelişimini hızlandırma gibi olumlu etkileri olmaktadır (Önder ve Dağal 2005: 174).

Çocukların televizyon izlemesine yönelik ebeveyn yönlendirmesi genelde ebeveynlerin televizyona karşı sahip oldukları tutumları ile ilişkilidir (Warren 2005: 851). Doğan ve Kandemir (2005: 98), yaptıkları araştırmada Türkiye'de, ebeveynlerin televizyonun olumsuz etkilerinin olduğuna inandıklarını bulmuşlardır. Televizyonun etkilerine yönelik ebeveyn algısı çocukların televizyon izlemesinde ebeveyn kontrolünü doğurmaktadır (Abelman 2001: 242). Televizyonun çocuklar üzerinde olumsuz etkisi olduğuna inanan ebeveynler daha fazla kural koyma eğilimi göstermektedirler (Van der Voort ve Nikken 1989).

Ebeveyn yönlendirmesinde üç ana strateji tanımlanmaktadır. Bunlar *kısıtlayıcı*, *ortaklaşa izleme ve eğitici* ya da *aktif yönlendirmedi* (Valkenburg ve ark. 1999, Nathanson 1999).

Kısıtlayıcı yönlendirme ebeveynlerin televizyon izlemeye karşı kurallar koymasını içermektedir. Kısıtlayıcı yönlendirme stratejisi, izleme zamanı üzerine konulan kuralları, program içeriğine yönelik yasakları ya da izinleri tanımlamaktadır. Ayrıca bu türden bir yönlendirme olumlu veya olumsuz bir davranışın ödül veya cezası olarak televizyon izleme izninin verilmesini de yansıtmaktadır. İkinci tür ebeveyn yönlendirme stratejisi ortaklaşa izlemedir. Ortaklaşa izleme, birlikte televizyon izleme sırasında herhangi bir yönlendirme diyaloguna girmeden izlenen program hakkındaki izleme deneyimlerinin paylaşılmasıdır. Üçüncü tür strateji ise eğitici ya da aktif yönlendirme. Eğitici (aktif) yönlendirme, çocukların anlayabileceği bir dilde program içeriğinin anlatılma çabasıdır. Eğitici (aktif) yönlendirme, ebeveyn ve çocukların birlikte program içeriğine yönelik yaptıkları eleştirileri ve programın etkilerini tartışmalarıdır.

Ebeveyn yönlendirmesi üzerinde etkisi olan değişkenler makro sistemler ve mikro sistemler olmak üzere iki başlıkta toplanmaktadır (Atkin ve ark. 1991: 42). Bu iki sistem Bronfenbrenner'in "çocuk gelişiminin ekolojik kuram"ına dayanmaktadır. Bu kuram çocuk gelişimine, çocuğun çevresindeki ilişkiler sistemi bağlamında bakmaktadır. Kuram, çocuğun gelişimine etki eden karmaşık çevresel katmanları tanımlamaktadır. (<http://pt3.nl.edu/paquetteryanwebquest.pdf>). Mikro sistemler, belirli bir sosyal çevre içindeki ilişkiler, roller, ve ilişkiler deseni olarak tanımlanmaktadır (örneğin, okul, ev, arkadaş gurubu, medya sistemleri). Bronfenbrenner çeşitli demografik değişkenleri mikro sistem faktörleri olarak tanımlamaktadır (Waren 2005: 849). Ebeveyn yaşı, ebeveyn sayısı, çocuk sayısı, çocukların yaş ve cinsiyeti mikro sistemler arasında değerlendirilmektedir. Makro sistemler ise, diğer sistemler arasındaki kültürel tutarlılık olarak tanımlanmaktadır. Makro sistemler çocuk gelişimindeki kültürel değişkenleri tanımlamaya çalışmaktadır ve kültür ve alt kültür düzeylerindeki ilişkileri içermektedir (örneğin sosyo-ekonomik statü). (Waren 2005: 849, Atkin ve ark. 1991: 41). Meslek, gelir, eğitim ve etnik köken makro sistemler içerisinde değerlendirilmektedir. Ebeveyn yönlendirmesi üzerine yapılan araştırmalar genellikle bu makro ve mikro değişkenler üzerine odaklanmaktadır

(Aktin ve ark. 1991, Warren 2005, 2003, Vandewater ve ark. 2005, Lin ve Atkin 1989, Warren ve ark. 2002, Austin ve ark. 1997).

Warren (2005), ebeveynlerin televizyon izleme sürelerinin televizyona ilişkin tutumlarını etkilemediğini ancak eğitim değişkeninin izleme zamanı üzerinde negatif bir etkisi olduğunu bulmuştur. Bu durum eğitici yönlendirme üzerinde pozitif bir etki yaratmaktadır.

Vandewater ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada ise (2005), yayınlanan programlara ilişkin kuralları olan ebeveynlerin televizyona karşı daha olumlu tutumları olduğu ve izleme süresinde daha fazla yönlendirmede buldukları raporlanmıştır. Bu çalışmaya göre; çocuklarının televizyon izleme davranışına karşı program veya süre kuralı koyan ebeveynler ile kural koymayan ebeveynler arasında, çocukların televizyondan olumlu davranış edindiklerine ilişkin bir fark bulunmamaktadır. Ayrıca program kuralı koyan ebeveynler çocuklarının, program kuralı koymayan ebeveynlerin çocuklarından daha fazla televizyon izlediklerini söylemektedirler. Vandewater ve arkadaşlarının (2005) Amerikan ailelerinin televizyon izleme kuralları üzerine yaptıkları bu çalışmada, ebeveynlerin % 67'sinin izleme süresi kuralı koydukları, % 88'inin ise program kuralı koydukları belirlenmiştir. Bu durum ebeveynlerin çocuklarının ne izledikleri ile daha fazla ilgili olduklarını göstermektedir. Vandewater ve arkadaşlarının (2005) çalışmasında üzerinde durulan bir diğer değişken ise yaş olmuştur. Yaş açısından daha büyük çocuğa sahip olan ebeveynlerin program ve süre kuralı koyma konusuna daha fazla eğilimli oldukları bulunmuştur.

Ebeveyn yönlendirmesi, demografik özellikler ve ebeveynlerin sosyo-ekonomik statülerine göre farklılık göstermektedir. Yüksek gelir düzeyi, kısıtlayıcı olmayan yönlendirme biçiminde olumlu bir değişken olarak görülmektedir (Aktin ve ark. 1991). Warren, (2005) düşük gelir düzeyindeki ebeveynlerin diğer yönlendirme türlerinden daha çok kısıtlayıcı yönlendirmeyi kullandıklarını ortaya koymuştur. Düşük gelir düzeyindeki ebeveynler ilk önce kısıtlayıcı, sonra ortaklaşa izleme, son olarak da eğitici yönlendirmeyi kullanmaktadırlar. Okul öncesi çocuklarda ise sıklıkla kısıtlayıcı

yönlendirme kullanılmaktadır (Warren 2003). Vandewater ve ark. (2005) televizyon izlemeye ilişkin kuralları olan ebeveynlerin kuralları olmayan ebeveynlerden gelir, eğitim ve çocuğun yaşı değişkenlerinde farklılaştığını bulmuştur. Bu araştırmaya göre program kuralı olan ebeveynler yüksek gelir düzeyine sahip olan ailelerdir. Aynı şekilde süre ve program kuralı olan ebeveynler daha iyi eğitilmiş ailelerdir. Program ve süre kuralı olan ebeveynler yaşça daha büyük çocuklara sahip ebeveynlerdir. Vandewater ve ark. (2005) bulgularının tersine Lin ve Atkin (1989) daha düşük eğitilmiş ebeveynlerin izleme kuralı koymaya daha yatkın olduğunu söylemektedir. Ebeveyn yönlendirmesinde çocukların cinsiyeti göz önünde bulundurulduğunda kız ve erkek çocuklar arasında bir fark bulunmamıştır (Warren ve ark. 2002).

Diğer bir araştırmada ise ebeveyn eğitimi, yönlendirme düzeylerini etkileyen zayıf bir değişken olarak tespit edilmiştir ve gelir ile yönlendirme arasında negatif bir ilişki bulunmuştur (Austin ve ark. 1997). Austin ve ark. (1997) demografik değişkenleri, ebeveynlerin belirli tutumlara neden ve nasıl sahip olduklarını açıklamada zayıf bir unsur olarak nitelendirmektedir.

İçerik ve yaş temelli program dereceleme sistemleri, çocuklarını televizyon programlarındaki zararlı içerikten korumak isteyen ebeveynlere yol gösterici niteliktedir. Kaiser Aile Vakfı'nın Amerika'da yaptığı bir araştırmaya göre, ebeveynlerin %65'i çocuklarının medya kullanımını yakından takip etmektedirler. Ancak araştırmaya katılan ebeveynlerin yarısı (% 53) sembollerini kullanmadıklarını belirtmiştir. Yine aynı araştırmaya göre ebeveynler program dereceleme sembollerini hakkında farkındalığa sahiptirler ancak çoğu sembollerin anlamını bilmemektedir (Rideout 2007: 8). Buradan hareketle Türk sembol sisteminin ebeveynler tarafından kullanım derecesi bu çalışmanın sorunsalını oluşturmaktadır.

ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de Ekim 2006'dan beri uygulamada olan içerik ve yaş temelli program dereceleme sembollerinin ebeveynler tarafından kullanımını ortaya koy-

maktır. Bu ana amaç çerçevesinde aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır.

- Ebeveynlerin program dereceleme sembollerini hakkındaki farkındalık düzeyi nedir?
- Ebeveynlerin program dereceleme sembollerini kullanım sıklığı nedir?
- Program dereceleme sembollerinin kullanımı ve ebeveyn yönlendirmesinde, ebeveynler arasında bir fark var mıdır?
- Ebeveynin yönlendirme puanı ile ebeveyn eğitimi, hanenin toplam aylık geliri ve hane-deki çocuk sayısı arasında bir fark var mıdır?

YÖNTEM

Araştırma genel tarama modelindedir. Tarama modeli, geçmişte gerçekleşmiş bir durumu ya da mevcut bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar 1991: 79). Veri toplama yöntemi olarak yüz yüze anket yöntemi kullanılmıştır. Eskişehir ilinde 4 – 13 yaş arası çocuğu olan 445 ebeveyn ile görüşülmüştür. Görüşülen ebeveynlerin %54,6'sını anneler (N=243), %45,4'ünü babalar (N=202) oluşturmaktadır. Çalışmaya katılanların çocuk sayısı (4-13 yaş), gelir, eğitim düzeyi dağılımları ve hafta içi hafta sonu TV izleme süreleri Tablo 1'de görülmektedir.

Verilerin toplanması için hazırlanan anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ebeveyn eğitimi, gelir, çocuk sayısına ilişkin demografik bilgiler ile hafta içi ve hafta sonu ortalama televizyon izleme sürelerine ilişkin bilgiler toplanmıştır. İkinci bölümde program dereceleme sembollerinin farkındalık düzeyine ilişkin sorular yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise program dereceleme sembollerinin kullanıma yönelik sorular yer almaktadır.

Ebeveynlerin program dereceleme sembollerini hakkındaki bilgi düzeyinin ölçümü için yedi sembolü içeren bir kart demeti hazırlanmıştır. Anketör, yanıtlayıcıya kart demetindeki her bir sembolü sırası ile göstererek anlamını söyle-

mesini istemiştir. Anlamını biliyor ve bilmiyor şeklinde kodlanan bu soru nominal ölçektir

Tablo 1. Çocuk Sayısı (4-13 Yaş), Gelir, Eğitim Dağılımları ve TV İzleme Süreleri

		n	%
Gelir	Alt gelir grubu (0-900 YTL)	160	36,0
	Orta gelir grubu (901-2900 YTL)	224	50,3
	Üst gelir grubu (2901 YTL ve üst)	61	13,7
	<i>Toplam</i>	<i>445</i>	<i>100</i>
Eğitim Anne	Eğitimsiz/Okuryazar	4	1,6
	İlkokul	111	45,7
	Ortaokul	51	21,0
	Lise	53	21,8
	Ön lisans	9	3,7
	Üniversite	15	6,2
	<i>Toplam</i>	<i>243</i>	<i>100</i>
Eğitim Baba	İlkokul	52	25,7
	Ortaokul	24	11,9
	Lise	82	40,6
	2 yıllık ön lisans	21	10,4
	Üniversite	23	11,4
	<i>Toplam</i>	<i>202</i>	<i>100</i>
Çocuk Sayısı (4-13)	1 çocuk	264	59,3
	2 çocuk	154	34,6
	3 ve üzeri	27	6,1
	<i>Toplam</i>	<i>445</i>	<i>100</i>
<i>Ortalama TV izleme süreleri</i>			
Hafta içi	Ailece	2,5 saat	
	Çocuklar tek başına	3 saat	
Hafta sonu	Ailece	3 saat	
	Çocuklar tek başına	3,5 saat	

Çalışmada, program dereceleme sembollerinin kullanımını ölçmek için Abelman'ın (2001: 263) geliştirdiği ebeveyn yönlendirmesi ve sembol kullanım ölçeği Türk sembol sistemine uyarlanmıştır. 6 ifade bulunan uyarlanmış ölçek ile sembollerin kullanım sıklığı ölçülmüştür (1 – hiçbir zaman, 5 – her zaman). Ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0,79 bulunmuştur (Cronbach's Alpha = ,787).

BULGULAR VE YORUM

Hafta içi günlerinde televizyon izleme süreleri incelendiğinde görüşülen ebeveynler ailece ortalama 2,5 saat TV izlemekte, çocuklar ise tek başlarına ortalama 3 saat TV izlemektedirler. Hafta sonu günlerinde ise bu süreler çok az da olsa artmaktadır. Hafta sonunda ailece 3 saat TV izlenirken, çocuklar tek başına 3,5 saat TV izlemektedir.

Ebeveynlerin program dereceleme sembolleri hakkındaki bilgi düzeyleri incelendiğinde, ebeveynlerin, olumsuz örnek oluşturabilecek davranış anlamına gelen sembol dışındaki sembollerin anlamlarını bildikleri söylenebilir (Tablo 2). Başka bir deyişle ebeveynler semboller hakkında yeterli düzeyde farkındalığa sahiptirler. Olumsuz örnek oluşturabilecek davranış anlamına gelen sembol genelde bir trafik işareti olarak nitelendirilmiştir.

Tablo 2. Ebeveynlerin Program Dereceleme Sembolleri Hakkındaki Farkındalık Düzeyi

Semboller	Farkındalık Düzeyi (%)
Genel İzleyici	95,9
7 Yaş ve Üzeri İçin	90,5
13 Yaş ve Üzeri İçin	92,5
18 Yaş ve Üzeri İçin	95,5
Şiddet ve Korku	62,2
Cinsel İçerik	63,8
Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranış	12,7

Program dereceleme sembolleri hakkındaki bilgi düzeyi anne ve babaya göre incelendiğinde, annelerin çok az da olsa babalara göre daha yüksek bir farkındalığa sahip olduğu söylenebilir (Tablo 3). Ayrıca ebeveynler yaş temelli sembolleri, içerik temelli sembollerden daha yüksek oranda tanımaktadırlar.

Ebeveynlerin program dereceleme sembollerini kullanım sıklığı incelendiğinde, anne ve baba için tüm ifadelerle ilişkin ortalamaların birbirine çok yakın olduğu görülmektedir (Tablo 4). Ortalamalardan hareketle hem annenin hem de babanın işaretleri ebeveyn yönlendirmesinde sıklıkla kullandığı söylenebilir. Ancak işaretle-

rin anlamları konusunda hem anne hem de baba nadiren çocukları ile konuşmaktadır (Anne için ortalama= 3,21; baba için ortalama= 3,23). Bu durum aktif yönlendirmenin ebeveynler tarafından çok sık uygulanmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 3. Anne ve Baba'nın Program Dereceleme Sembolleri Hakkındaki Farkındalık Düzeyi

Semboller	Anne (%)	Baba (%)
Genel İzleyici	52,0	43,9
7 Yaş ve Üzeri İçin	48,9	41,6
13 Yaş ve Üzeri İçin	49,8	42,8
18 Yaş ve Üzeri İçin	52,3	43,2
Şiddet ve Korku	34,6	27,6
Cinsel İçerik	39,6	24,2
Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranış	6,8	5,9

Tablo 4. Program Dereceleme Sembolleri Kullanımı Ortalama Değerleri

İfadeler	Anne	Baba
Yaş ile ilgili uyarısı bulunan programları çocuğunuzun izlemesini ne sıklıkla engellersiniz	4,2	4,1
Şiddet ve korku uyarısı bulunan programları çocuğunuzun izlemesini ne sıklıkla engellersiniz	4,1	3,8
Cinsellik uyarısı bulunan programları çocuğunuzun izlemesini ne sıklıkla engellersiniz	4,7	4,7
Olumsuz örnek oluşturabilecek uyarısı bulunan programları çocuğunuzun izlemesini ne sıklıkla engellersiniz	4,2	4,2
İşaretlerin anlamları konusunda çocuğunuzla ne sıklıkla konuşursunuz	3,2	3,2
İçeriğinin zararlı olduğunu düşündüğünüz bir programı çocuğunuz izlediğinde kanalı değiştirmesini ne sıklıkla istersiniz	4,4	4,3

1-Hiçbir zaman, 5- Her zaman

Program dereceleme sembollerinin kullanımı ve ebeveyn yönlendirmesinde ebeveynler arasında bir fark olup olmadığının analizi için t-test yapılmıştır. T- test sonucuna göre, sadece şiddet ve korku sembolünün kullanımında anne ve baba arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t=3,085$, $sig= 0,002$ $p<0,05$). Buna göre, şiddet ve korku uyarısı bulunan programlar için anneler, babalardan daha sık ebeveyn yönlendirmesinde bulunmaktadır (Anne için ortalama=4,14; baba için ortalama= 3,78).

Ebeveyn yönlendirmesi ve sembol kullanım ölçeğinde yer alan 6 ifadeye verilen cevaplar (1 – hiçbir zaman, 5 – her zaman) toplanarak yönlendirme puanı hesaplanmıştır. Buna göre en düşük yönlendirme puanı 6, en yüksek yönlendirme puanı 30'dur. Anne için yönlendirme puanlarının ortalaması 24,9; baba için ise 24,3 bulunmuştur. Ortalamalara göre hem anne, hem de baba için yüksek düzeyde yönlendirmenin söz konusu olduğu söylenebilir.

Yönlendirme puanı açısından anne ve baba arasında bir fark olup olmadığını görmek için T-test yapılmıştır (Tablo 5). Buna göre ebeveynler arasında yönlendirme puanı açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Tablo 5. Yönlendirme Puanlarının Ebeveynlere Göre Karşılaştırılması (T-Test Sonuçları)

Ebeveyn	N	Ort.	s.s.	s.d.	t	p
Anne	243	24,9	4,3	406	1,37	0,16
Baba	202	24,3	4,8			

$p>0,05$

Yönlendirme puanları ile ebeveynlerin eğitimi, hanenin toplam aylık geliri ve hanedeki çocuk sayısı arasında bir fark olup olmadığını görmek için ANOVA testi yapılmıştır. (Tablo 6). Varyans homojenliği için yapılan Levene testi sonuçlarına göre ANOVA ya da Robust testlerine bakılmıştır. Çünkü varyansların eşit olmadığı durumlarda ANOVA testi sorgulanabilmektedir. Buna göre babanın eğitimi ve gelir ile yönlendirme puanı arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Annenin eğitimi ve çocuk sayısı ile yönlendirme puanı arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Tablo 6. Yönlendirme Puanlarının Ebeveynlerin Eğitimine, Hanenin Toplam Aylık Gelirine ve Hanedeki Çocuk Sayısına Göre Karşılaştırılması

	Varyans Homojenliği Testi		ANOVA		Robust Testleri			
	Levene Statistic	Sig.	F	Sig.	Welch		Brown-Forsythe	
					Statistic	Sig.	Statistic	Sig.
Eğitim Anne	4,544	0,001*	1,785	0,117	1,159	0,361	0,835	0,557
Eğitim Baba	4,604	0,001*	4,865	0,001*	7,082	0,000*	4,645	0,002*
Gelir	2,467	0,086	5,134	0,006*	4,614	0,011	5,031	0,007
Çocuk Sayısı	0,457	0,634	0,645	0,525	0,614	0,544	0,578	0,563

*p<0,05

ANOVA testine göre ortaya çıkan anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu görmek için Post-Hoc testleri yapılmıştır. Varyanslar arasında anlamlı fark olan durumlar için Tamhane ve Games-Howell, varyanslar arası anlamlı farkın olmadığı durumlar için LCD ve Scheffe testleri kullanılmıştır.

Yönlendirme puanı ve babanın eğitimi arasındaki anlamlı fark derinlemesine incelendiğinde, ilkökul mezunları ile ortaokul mezunları (p=0,027) arasında ve ilkökul mezunları ile lise mezunları (p=0,000) arasında yönlendirme puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Ön lisans ve üniversite mezunları, yönlendirme puanı açısından diğer eğitim gruplarından farklılaşmamaktadırlar.

Post-Hoc testlerine göre gelir ve yönlendirme puanı arasındaki ilişki derinlemesine incelendiğinde üst gelir grubu ile alt gelir grubu (p=0,007) arasında ve üst gelir grubu ile orta gelir grubu arasında (p=0,002) yönlendirme puanı açısından anlamlı bir fark bulunmaktadır. Alt ve orta gelir grubu arasında yönlendirme puanı açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Başka bir ifadeyle üst gelir grubundaki ebeveynler alt ve orta gelir grubundakilere oranla daha fazla yönlendirme puanına sahiptirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma ile ebeveynlerin Türkiye’de yeni uygulanmaya başlayan yaş ve içerik temelli program dereceleme sembolleri hakkındaki farkındalık ve bu sembolleri kullanım düzeyi belirlenmeye çalışılmıştır. İlk olarak örneklem kapsamındaki ebeveynlerin semboller hakkın-

daki farkındalık düzeyinin yüksek olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle ebeveynler akıllı işaretler olarak adlandırılan sembol sistemini tanımaktadırlar.

İkinci olarak ebeveynler arasında sembollerin kullanımı açısından bir fark bulunmamaktadır. Gerek anne gerek baba olsun sembolleri aynı düzeyde kullanılmaktadır. Ebeveynler sembol sistemini, ebeveyn yönlendirmesinin yardımcı aracı olarak çoğunlukla kullanılmaktadır.

Bu çalışmada, ebeveyn yönlendirmesi üzerinde etkisi olan değişkenlerden makro sistemler içinde yer alan gelir ve eğitim; mikro sistemler içinde yer alan çocuk sayısı değişkenleri incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre eğitim değişkeninin, ebeveyn yönlendirmesini açıklamada zayıf bir değişken olduğu söylenebilir. Bu sonuç Austin’in (1997) bulguları ile paralellik göstermektedir.

Eğitim yanında, çocuk sayısının ebeveyn yönlendirmesi için açıklayıcı bir değişken olmadığı bu çalışmanın bir diğer sonucudur.

Bu çalışmanın sonuçlarına göre gelir değişkeni ebeveyn yönlendirmesi açısından önemli bir değişkendir. Yüksek gelir gurubunda yer alan ebeveynler daha çok yönlendirmede bulunmaktadır. Bu sonuç literatür ile paralellik göstermektedir (Aktin ve ark. 1991, Warren 2005, Vandewater ve ark. 2005, Lin ve Atkin 1989).

Araştırma, sembol sisteminin kullanımı ile ilgili genel bilgi verici niteliktedir. Meslek makro değişkeni ile ebeveyn yaşı, çocukların yaşı, cinsiyeti gibi mikro değişkenleri içine alan daha ileri araştırmalara ihtiyaç vardır.

Ayrıca bu değişkenler ile birlikte ebeveynlerin televizyona karşı olan tutumlarının da değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bunların yanında, ileri araştırmalar ile üzerinde durulması gereken bir diğer unsur ise yönlendirme stratejileridir. Yaş ve içerik temelli sembol sistemi ile birlikte yönlendirme stratejilerinin nasıl çalıştığı cevap bekleyen bir diğer sorudur.

KAYNAKLAR

Abelman R (2001), Parents' Use Of Content-Based TV Advisories, *Parenting:Science and Practice*, 1(6), 237-265.

Atkin D J, Greenberg B S ve Baldwin T F (1991) The Home Ecology of Children's Television Viewing: Parental Mediation and the New Video Environment, *Journal of Communication*, 41(3), 40-52.

Atkin D, Heeter C, ve Baldwin T (1989) How Presence of Cable Affects Parental Mediation of TV Viewing. 66(3), 557-578.

Austin E W, Knaus C ve Meneguelli A (1997) Who Talks How to Their Kids About TV: A Clarification of Demographic Correlates of Parental Mediation Patterns, *Communication Research Reports*, 14 (4), 418-430.

Büyükbaykal G (2007). Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkileri, *İstanbul İletişim Derg.* 28, 31-44.

Doğan K N ve Kandemir C (2005) Televizyon İzleme Sıklığı, Alışkanlığı ve Tercihlerin Çocuğun Sosyalleşme Süreci Üzerine Etkileri. 2. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi, İstanbul, 4-6 Nisan 2005

<http://www.bianet.org/2006/06/28/81351.htm> (09.06.2007)

<http://www.rtuk.org.tr/firmalar/default.aspx> (15.08.2007)

<http://pt3.nl.edu/paquetteryanwebquest.pdf> (04.06.2008)

Karasar N (1991) Bilimsel Araştırma Yöntemi, 3A Araştırma, Ankara.

Lin C A ve Atkin D J (1989) Parental Mediation and Rulemaking for Adolescent Use of Television and VCRs, *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 33(1), 53-67.

Nathanson A I (1999) Identifying and Explaining the Relationship Between Parental Mediation and Children's Aggression, *Communication Research*, 26(2), 124-143.

Önder A ve Dağal A B (2005) Okul Öncesi Çocukların Annelerinin "Benimle Oynar mısın?" Çocuk Programını Kalite Kriterlerine Göre Değerlendirmesi, 2. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi, İstanbul, 4-6 Nisan 2005.

Rideout V (2007) Parents, Children & Media: Kaiser Family Foundation Survey <http://www.kff.org/entmedia/upload/7638.pdf>(30.07.2007)

Valkenburg P M, Kremar M, Peeters A L ve Marseille N M (1999) Developing A Scale to Assess Three Styles of Television Mediation: Instructive Mediation, Restrictive Mediation and Social Coviewing, *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 43(1), 52-66.

Vandewater E A, Park S, Huang X, ve Wartella E A (2005) No, You Can't Watch That, *American Behavioral Scientist*, 48(5), 608-623.

Van der Voort T H A ve Nikken P (1989) Determinants of Parental Guidance of Children's Television Viewing: A Dutch Replication Study. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 36(1), 61-74

Warren R, Gerke P ve Kelly M A (2002) Is There Enough Time on the Clock? Parental Mediation Involvement and Mediation of Children's Television Viewing, *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 46(1), 87-111.

Warren R (2003) Parental Mediation of Preschool Children's Television Viewing, *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 47(3), 394-417.

Warren R (2005) Parental Mediation of Children's Television Viewing in Low-Income Families, *Journal of Communication*, 55(4), 847-863.